

Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

**Državnost Bosne i Hercegovine u XX i XXI stoljeću:
historijski izazovi i dostignuća u razvoju državnosti
Bosne i Hercegovine: ZAVNOBiH**

Pejanović, Mirko; urednik

2024-10-21

<https://bastina.anubih.ba/handle/123456789/795>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

IZAZOVI INDUSTRIJE OSIGURANJA U BOSNI I HERCEGOVINI U PROCESU INTEGRACIJE U EVROPSKU UNIJU

*Željko Šain**
*Jasmina Selimović***
*Edin Taso****

Sažetak: Industrija osiguranja u Bosni i Hercegovini je neminovna sastavnica njenog ekonomskog rasta i razvoja. Njen sadržaj i forma su dio kriterija koje treba ostvariti Bosna i Hercegovina na svom putu pristupanja Evropskoj uniji. Kakvo je aktuelno stanje i kakvi su trendovi u industriji osiguranja BiH te koliko zaostajemo za industrijom osiguranja članica Evropske unije?

Industrija osiguranja u BiH je kompleksne strukture. Recidiv je ne samo državnog uređenja BiH i njene ekonomske snage nego i nerazvijene svijesti odgovornih institucija i ličnosti o mjestu i ulozi osiguranja u društvu, državi, ekonomiji...

SWOT analiza jasno pokazuje snage i slabosti, prilike i prijetnje industriji osiguranja u BiH u sadašnjem, a posebno budućem periodu. Naučna istina se ne uvažava dovoljno u kreiranju zakonskog ambijenta racionalnog i potrebnog sadržaja i forme osiguranja kod fizičkih i pravnih lica, životnog i radnog okoliša; stručna određenja i praktična primjena nisu na potrebnom savremenom nivou kakav je prisutan na prostorima Evropske unije.

Snagom naučnih istina, savremenih trendova u razvijenim državama, posebno članicama Evropske unije, neminovno trebamo i u Bosni i Hercegovini vršiti ubrzanu tranziciju neracionalne industrije osiguranja u prosperitetnu industriju kao bitnu sastavnicu ubrzanog ekonomskog razvoja naše države i mjesto proizvodnje veće sigurnosti svih njenih građana, pravnih lica, institucija, životne i radne sredine.

Brojni su izazovi industrije osiguranja u BiH u procesu integracije naše države u Evropsku uniju. Te izazove treba jasno identificirati, ocijeniti njihove pondere koji su kompleksne naravi i poduzimati konkretne aktivnosti na putu osavremenjavanja ove industrije i prilagođavanja potrebama osiguranika, društvene zajednice i države.

Ključne riječi: industrija osiguranja, sigurnost, ekonomski rast i razvoj, Bosna i Hercegovina, Evropska unija, trendovi

* Redovni profesor na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, zeljko.sain@efsa.unsa.ba.

** Redovna profesorica na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, jasmina.selimovic@efsa.unsa.ba.

*** Dr. sc., Agencija za nadzor osiguranja FBiH.

Predgovor

Državnost Bosne i Hercegovine u XX. i XXI. stoljeću: historijski izazovi i dostignuća u razvoju državnosti Bosne i Hercegovine su htijenja i ostvarenja kompleksne naravi, dijalektički mozaik duhovne i materijalne naravi u zahtjevnom vremenu i izazovnom geografskom prostoru. Zato su htijenja i ostvarenja državnosti Bosne i Hercegovine posebno kvalitativno i kvantitativno znakovita, bolna i lijepa, civilizacijski vrijedna i dostojna kritičkog proučavanja. U njoj se, *sui generis*, materijalizira izreka *Historia est magistra vitae*.

Državnost Bosne i Hercegovine se gradila u cilju ljudske slobode svih njenih građana i naroda na temeljima civilizacijske istine. Filozofsko poimanje slobode i istine (podsjećamo na znanstvena istraživanja akademika Abdulaha Šarčevića, interpretacije ovih kategorija fra Mile Babića, dopisnog člana Akademije nauka i umjetnosti BiH), uključujući sociološko-psihološki aspekt, nemoguće je ostvariti bez duhovnog i materijalnog osjećaja sigurnosti. Svojevrсни interaktivni trijumvirat: sloboda-istina-sigurnost jesu temelji državnosti Bosne i Hercegovine.

Put do postizanja slobode je spoznaja istine. Istina govori da je čovjek kao jedinka, ljudi kao sociološka skupina, neprekidno okružen, izvana i iznutra, nekonačnim, gotovo beskonačnim brojem rizika. Rizici proizvode strah. Strah sputava spoznaju istine i bitno otežava ostvarenje slobode. Zato je najsušna potreba imati adekvatno i pravovremeno duhovno i materijalno osiguranje. Religijske institucije, psihološka, sociološka i filozofska istraživanja i djelovanja rade na ostvarivanju duhovnog, nematerijalnog, metafizičkog osiguranja, a materijalna osiguranja se ostvaruju, u savremeno doba, kroz institucije industrije osiguranja utemeljene na finansijskim tokovima.

Identifikacija i upravljanje materijalnim rizicima prisutno je u pisanim oblicima, primjereno stupnju razvoja civilizacije, u posljednjih 5000 godina. Od bioloških i materijalnih oblika djelatnosti osiguranja došlo se do savremene industrije osiguranja u kojoj se “vrte” i multipliciraju ogromne količine novca, finansijske i materijalne imovine...

U svemu ovome, najvažnije je kontinuirano razvijanje svijesti i razumijevanja šta je to materijalno (ali i duhovno) osiguranje; sa stajališta znanosti, zakona, struke i prakse u aktuelnom vremenu i na relevantnom geografskom prostoru.

Uvod

Jedan od strateških ciljeva Bosne i Hercegovine je pristupanje Evropskoj uniji kao punopravne članice. U ostvarivanju tog cilja, prethodno treba ispuniti brojne uvjete koji su jasno postavljeni i veoma zahtjevni. Jedan od tih brojnih uvjeta je i savremeno uređenje djelatnosti i industrije osiguranja u Bosni i Hercegovini. Postojeće stanje, u vertikalni: znanstvena istraživanja, sve razine edukacije, pravna regulativa, stručna određenja i praktična primjena po tim segmentima značajno zaostaju za stanjem u savremenoj industriji osiguranja razvijenih zemalja Evropske unije. Zbog toga, Bosna i Hercegovina ima brojne izazove u svojoj industriji osiguranja u procesima njene integracije u Evropsku uniju.

Na prvom mjestu, stupanj razvijenosti svijesti, znanja i razumijevanja djelatnosti i industrije osiguranja u Bosni i Hercegovini je na niskoj razini. Zakonska uređenost, koja se poziva na Dejtonski mirovni sporazum, u entitetskoj je nadležnosti, bez potpune sinhronizacije na razini države Bosne i Hercegovine. To je razlog formalne, ali i suštinske podijeljenosti tržišta osiguranja. Nije dokraja usaglašena s pravnom tečevinom u Evropskoj uniji. Obuhvatnost osigurljivih rizika ispod prosjeka, kao i prosječna naplaćena premija, nedosljedno poštivanje brojnih pravnih propisa u praksi, malo učešće naplaćene premije u bruto domaćem proizvodu BiH (BDP / GDP) itd. potvrđuju izazove s kojima se susreće industrija osiguranja u BiH u procesima integracije u Evropsku uniju. Ovome se treba dodati i još uvijek malo učešće industrije osiguranja u sektoru zdravstvenog i penzijskog osiguranja, osiguranja od prirodnih nepogoda itd.

Državnost Bosne i Hercegovine se ne može savremeno razvijati ako se i oblast industrije osiguranja savremeno ne razvija. Temeljna je misija industrije osiguranja proizvodnja materijalne i duhovne sigurnosti fizičkih i pravnih osoba, životne i radne sredine, na jednom geografskom prostoru i u jednom vremenskom intervalu. S postojećom industrijom osiguranja u BiH mi imamo samo manji dio te sigurnosti, ispod prosjeka država Evropske unije.

Izazovi industrije osiguranja u Bosni i Hercegovini u procesu integracije u Evropsku uniju

1.

Industrija osiguranja u Bosni i Hercegovini neminovna je sastavnica njenog ekonomskog rasta i razvoja. Njen sadržaj i forma su dio kriterija koje Bosna i Hercegovina treba ostvariti na svom putu pristupanja Evropskoj uniji. Kakvo je aktuelno stanje i kakvi su trendovi u industriji osiguranja BiH te koliko zaostajemo za industrijom osiguranja članica Evropske unije?

U odnosu na stanje i skromne rezultate privrede i ukupnog društveno-ekonomskog razvoja, a naročito u sektoru osiguranja Bosne i Hercegovine (BiH), u razvijenim tržišnim ekonomijama postižu se neuporedivo bolji finansijski rezultati i realizuje višestruko dinamičniji i efikasniji ukupan privredni i društveno-ekonomski rast i razvoj. Rezultat je to razvijenije privredne i ukupne infrastrukture karakteristične za razvijenu, globalno povezanu tržišnu ekonomiju. Ovakav dinamičan i efikasan privredni rast i razvoj naročito je stimuliran i kontinuiranim investiranjem ovih ekonomija u razvoj i primjenu naučnih i tehničkih dostignuća u svim oblastima privrede i društva.

Prema mjerilima vrijednosti i strukture imovine, kapitala, ostvarene premije, ukupnog prihoda i rentabilnosti poslovanja, sektor osiguranja u BiH i dalje zaostaje za sektorom osiguranja u državama regiona Slovenije, Hrvatske, Mađarske, Srbije, Češke..., a prema ukupnim rezultatima i ukupnom poslovnom potencijalu neuporedivo zaostaje za industrijom osiguranja razvijenih zemalja članica Evropske unije. Na internom planu, prema istim pokazateljima u okviru domaćeg finansijskog tržišta, sektor osiguranja znatno zaostaje iza bankarskog sektora.

Nedovoljna razvijenost osiguranja i reosiguranja u BiH je posljedica u prvom redu privredne nerazvijenosti i zaostajanja BiH na ekonomskom planu u odnosu na razvijene ekonomije zapadne Evrope i regiona, zatim nerazvijenog i razjedinjenog domaćeg tržišta, gubitka tradicionalnih tržišta i poslova u inostranstvu usljed ratova i globalne ekonomske i finansijske krize, zatim zbog ratne i poratne devastacije i prestanka rada i nestanka brojnih domaćih privrednih kompanija koji su do 1992. godine bili ključni nosioci privrednog rasta i razvoja, izvoza i zapošljavanja, neuspjele privatizacije preostalih državnih kompanija, nedovoljnih investicija, zatim zbog velike i rastuće nezaposlenosti, rasta cijena roba i usluga, pada standarda i kupovne moći

stanovništva, konstantne političke nestabilnosti i krize koja i odvraća investitore i destabilizuje ukupne društveno-ekonomske prilike u BiH, prezaduzenosti zemlje s tendencijom daljeg rasta, veoma skupog državnog aparata te socijalnih izdvajanja iznad mogućnosti. Sve to skupa ozbiljno prijete savremenom razvoju BiH, što veoma podsjeća na poznate scenarije mnogih propalih ekonomija u svijetu koje je veoma slikovito opisala profesorica Carmen M. Reinhart, koja u članku objavljenom 2009. godine¹ kao uzroke finansijske krize navodi “4 smrtonosna P” (The “4 deadly D’s”): “nakon bankarskih kriza pojavljuje se *pad ekonomije*, zatim *pad državnih prihoda*, *povećava se budžetski deficit*, deficit vodi ka *porastu dugova*, a uz akumuliranje dugova, *pada kreditni rejting ekonomije*.” Kriza na kraju “dovodi do najsmrtonosnijeg P – nemogućnosti plaćanja dospjelih dugova (*default*)”.

Ekonomskom zaostajanju domaćeg gospodarstva također uveliko doprinose domaći vrlo ograničeni naučno-tehnički resursi i dugogodišnja nedovoljna izdvajanja za razvoj nauke i tehnike, vrlo skroman ukupan tehničko-tehnološki razvoj i implementacija savremenih tehnologija u privredi, investicijama i upravljanju rizicima.

Faktori koji u budućnosti mogu pogodovati efikasnijem rastu i razvoju domaće industrije osiguranja i doprinijeti porastu učešća sektora osiguranja u ukupnom finansijskom sektoru u BiH, pod uslovom kvalitetnog upravljanja rizicima i troškovima poslovanja, su:

- nove značajnije inostrane i domaće investicije u privredu i infrastrukturu, osmišljeni izvozno orijentirani privredni razvoj, rast zaposlenosti, prihoda, plaća i životnog standarda;
- na tim osnovama povećanje broja osiguranih rizika u BiH i rast premije osiguranja;
- ubrzane euroatlantske integracije BiH zajedno s državama u njenom susjedstvu trebale bi doprinijeti širenju tržišta, ubrzanijem ukupnom ekonomskom razvoju, rastu GDP-a, rastu stranih investicija, rastu zaposlenosti ukupno i u sektoru osiguranja, rastu privatne potrošnje, standarda stanovništva i premije osiguranja;
- okrupnjavanje osiguravajućih društava, povećanje kapitalnog cenzusa za bavljenje životnim, neživotnim osiguranjem i reosiguranjem, u granicama mogućnosti u BiH;
- razvoj i jačanje jedinstvenog tržišta osiguranja i ukupnog tržišta u BiH;

¹ Carmen M. Reinhart (1955), profesorica Međunarodnog finansijskog sistema na Harvard Kennedy School, The economic and fiscal consequences of financial crises, *VoXEU*, 26. januar 2009. Reprinted in: Development Outreach, god. 11, br. 3, November 2009, The World Bank, Washington DC.

- reforma penzionog i zdravstvenog osiguranja u BiH u funkciji racionalizacije i povećanja ekonomske efikasnosti ovih sektora te širenja tržišta i jačanja uloge osiguranja u ovim oblastima i na tim osnovama rasta premije;
- stvaranje formalnopravnih pretpostavki za pripremu domaćeg sistema osiguranja za uvođenje režima Solventnost 2 zasnovanog na uključivanju svih relevantnih rizika pri obračunu minimalnog zahtijevanog kapitala (*Minimal Capital Required* ili MCR) i zahtijevanog solventnog kapitala (*Solvency Capital Required* ili SCR);
- primjena znanja, savremenih IT, iskustava i investiranje kapitala razvijenih inostranih osiguravajućih kompanija u poslovnoj praksi i razvoju sektora osiguranja u BiH itd.

U odnosu na razvijene evropske zemlje, bh. ekonomija i u okviru nje sektor osiguranja nedovoljno su razvijeni i znatno zaostaju za prosjekom zemalja članica EU prema: bruto društvenom proizvodu, ostvarenoj premiji, učešću ukupne premije u bruto društvenom proizvodu, BDP-u po stanovniku i visini premije po stanovniku. Tako je u 2022. godini penetracija osiguranja u BiH iznosila 1,86% (u 2021. g. 2,12%), dok je istovremeno u Republici Hrvatskoj ostvareno učešće premije osiguranja u BDP-u 2,6% (u 2021. g. 2,70%).

U pravilu, svako privredno društvo, uključujući i svako osiguravajuće društvo, onoliko je sposobno da opstane i bude uspješno na tržištu koliko je sposobno da obezbijedi dugoročnu solventnost i tekuću i dugoročnu likvidnost, tako da u ugovorenim (propisanim) rokovima servisira sve dospjele obaveze, uz to da profitabilno posluje i da na taj način sačuva i uvećava osnivački kapital. Zbog toga su: dugoročno ispunjenje uslova za solventnost (raspolaganje optimalnim rezervama u iznosu dovoljnom za pokriće obaveza, raspolaganje propisanim minimalnim garantnim fondom i obezbjeđenje i održavanje margine solventnosti kao propisanog iznosa kapitala za pokriće neočekivano visokih obaveza za štete), zatim stabilna prodaja osiguranja i tržišno učešće, blagovremena naplata potraživanja usklađena s rokovima dospjeća obaveza, stabilni izvori finansiranja, stabilni, sigurni i likvidni plasmani privremeno slobodnih sredstava osiguravajućeg društva, bitni preduslovi za njegovo uspješno poslovanje i razvoj.² Pored niza eksternih uslova vezanih za domaće finansijsko tržište i finansijske instrumente i dr., važni uslovi za

² Detaljnije pročitati u knjizi Željko Šain, Edin Taso, *Due Diligence: procjena vrijednosti osiguravajućeg društva*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2015, 152.

likvidan i efikasan portfolio plasiranih privremeno slobodnih sredstava osiguranja su:

- unovčivost plasiranih sredstva u kratkom vremenu bez bitnog smanjivanja njihove realne vrijednosti;
- zadovoljavajuća disperzija ulaganja sredstava u više vrsta stabilnih plasmana u skladu s domaćim propisima;
- diverzifikacija portfolija vrijednosnih papira investiranjem u veći broj različitih vrijednosnih papira koji kotiraju na berzi, s ciljem smanjivanja rizika investiranja;
- obezbjeđenje stabilnih finansijskih prihoda od uloženi sredstava tehničkih rezervi, matematičke rezerve i garantnog fonda prema principu maksimalizacije prinosa za dati rizik ili minimalizacije rizika za iste prinose.

Zahvaljujući mogućnosti unovčavanja uloženi sredstava osiguranja u kratkom vremenu, bez bitnog smanjivanja njihove vrijednosti, osiguravajuća društva koja to uspijevaju stabilna su i likvidna, a ostvareni finansijski prihodi povećavaju profite iz poslova osiguranja i doprinose širenju asortimana usluga i bržoj isplati odštetnih zahtijeva i, indirektno, doprinose povećanju broja klijenata u osiguranju i prihoda od premije, kao i povećanju tržišnog učešća društva (kružni međuslovljeni tok: solventnost, likvidnost, profitabilnost, tržišni – profitni potencijal).

Društvo je dužno brinuti se o sigurnosti plasmana, odnosno ulaganja sredstava, kako ne bi ugrozilo njihovu vrijednost i vlastitu likvidnost za izvršenje sopstvenih obaveza. Važno je napomenuti da nepostojanje emisije državnih vrijednosnih papira u BiH bitno ograničava mogućnosti i sigurnost plasmana sredstava rezervi društava za osiguranje. Od 2015. godine na domaćem tržištu kapitala pojavile su se obveznice entitetskih vlada s rokom dospijeca od 5 do 7 godina i uz prinos od 3% do 6%, te kratkoročni trezorski zapisi s rokom dospijeca od 3 do 12 mjeseci.

Namjena tehničkih rezervi³ je isključivo izmirenje dospjelih obaveza iz zaključenih ugovora o osiguranju. Stoga je važećim propisima striktno regulisano u koje namjene i u kojoj visini se mogu ulagati i deponovati sredstva tehničkih rezervi osiguravajućeg društva. Svaka investicija privremeno

³ Tehničke rezerve osiguravajućeg društva obuhvataju: matematičku rezervu osiguranja života, prenosnu premiju (umjesto matematičke rezerve) za neživotna osiguranja, rezervisanja za nastale prijavljene štete, rezervisanja za nastale neprijavljene štete, rezervisanja za povrate premija i za izravnjanje rizika i ostala rezervisanja vezana za poslove osiguranja.

slobodnih kao i ukupnih poslovnih sredstava osiguravajućeg društva treba se zasnivati na ispunjenju sljedećih zahtjeva (principa):

- sigurnost i disperzija plasmana u skladu s propisima, čime se obezbjeđuje zadovoljavajući nivo zaštite od gubitka uložених sredstava (*načelo sigurnosti*);
- likvidnost – optimalna utrživost finansijskih instrumenata u koje su investirana privremeno slobodna sredstva osiguranja (*načelo likvidnosti*);
- zadovoljavajući prinos na investirana sredstva, u pravilu u visini ponderisanog troška sopstvenog i posuđenog kapitala društva (WACC) koji obuhvata stopu prinosa na ulaganja bez rizika uvećanu za tzv. riziko premiju (*prinos iznad nerizične stope*), odnosno najmanje u visini prosječne kamatne stope na tržištu kapitala (*načelo profitabilnosti*);
- na prethodnim osnovama, obezbjeđenje stabilnosti finansijske aktive društva i, s druge strane, oslonac na stabilne izvore finansiranja društva (*načelo stabilnosti*).

Efikasno (likvidno, sigurno i profitabilno) upravljanje investicijama privremeno slobodnih sredstava osiguravajućeg društva u vrijednosne papire, u kreditiranje privrednih investicija pod komercijalnim uslovima otplate, u nekretnine, udjele i u druge plasmane u skladu s propisima vitalno su važne poslovne aktivnosti osiguravajućeg društva.

Osiguravajuća društva su najveći institucionalni investitor u Evropi s više od 10,63 triliona eura investiranih u ekonomiju u 2021. godini, koja su skoncentrisana u malom broju zemalja (Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska, Njemačka, Italija).⁴ U razvijenim tržišnim ekonomijama višestruko su veće i raznovrsnije mogućnosti za investicije zahvaljujući razvijenim finansijskim tržištima na kojima je u ponudi veliki broj različitih vrsta finansijskih instrumenata. Ukupni portfolio investicija osiguravatelja u EU27 porastao je za 4,1% 2021. na 9,75 biliona eura u odnosu na 2020. godinu, da se bi u drugom kvartalu 2022. godine smanjio na 8,79 biliona eura. U 2021. godini obveznice (državne i korporativne) i dalje su glavna vrsta imovine i predstavljaju 41% ukupnog portfelja, 4% manje u odnosu na četvrti kvartal 2020. godine. Udio dionica porastao je za jedan procentni poen, a udio dionica povećan je za dva procentna poena.

Za razliku od razvijenih zemalja članica EU, u BiH su znatno skromnije ukupne investicije sektora osiguranja. Sektor osiguranja BiH je ostvario rast

⁴ Insurance Europe (2022) Annual report 2021–2022, June 2022. <https://www.insuranceeurope.eu/publications/2620/annual-report-2021-2022/>.

aktive u kontinuitetu od 2015. do 2022. godine, drugi je po učešću (iza banaka) u ukupnoj aktivni finansijskog sektora u BiH i iznosi 2.335 miliona KM u 2022. godini, što je rast za 6,33% u odnosu na 2021. godinu.

No, ukupni potencijali domaćih finansijskih institucija su vrlo ograničeni i skromni u odnosu na regiju i Evropu. Također su investicije osiguravajućih društava u BiH mnogo puta manje po vrijednosti i bitno se razlikuju po strukturi od investicija u razvijenim ekonomijama Evrope. Ulaganja sektora osiguranja u BiH najvećim dijelom se odnose na oročene depozite kod banaka, ulaganja u nekretnine, državne obveznice članica EU i zajmove.

S obzirom na to da je u strukturi ulaganja domaćih osiguravajućih društava, a radi nerazvijenosti domaćeg tržišta novca i kapitala, dominantan udio dugoročnih depozita kod komercijalnih banaka, procjenjuje se u srednjem roku da će porast referentnih kamatnih stopa uzrokovan repo poslovima centralnih banaka kao instrumentom monetarne politike u suzbijanju visoke inflacije djelovati blagotvorno. Opći porast kamatnih stopa trebao bi utjecati i na porast prinosa investicijskog portfelja društava za osiguranje u BiH.

Uz optimalnu strukturu portfolija osiguranja usklađenu s tržišnim potrebama, ključni preduslovi efikasnog investiranja privremeno slobodnih sredstava osiguranja i obezbjeđivanja likvidnosti, solventnosti, profitabilnosti, dinamičnog, efikasnog rasta i razvoja industrije osiguranja u razvijenim zemljama su: (1) razvijena finansijska tržišta na kojima je organizovana ponuda i tražnja gotovine i raznovrsnih finansijskih instrumenata, (2) kontinuirani razvoj i primjena moderne portfolio teorije i modela za procjenu rizične vrijednosti u oblasti upravljanja investicijama u vrijednosne papire, (3) razvoj i implementacija savremene metodologije za analizu i ocjenu ekonomske opravdanosti kreditiranja privrednih investicija i (4) razvoj i primjena savremenih informacionih tehnologija u upravljanju poslovnim transakcijama na finansijskim tržištima, a posebno u upravljanju investicionim portfoliom osiguravajućih kompanija.

Osiguravajuća društva u razvijenim ekonomijama posvećuju veliku pažnju i poslovnu odgovornost obezbjeđivanju sigurnosti, likvidnosti i rentabilnosti investiranih sredstava tehničkih rezervi i garantnog fonda.

Uz redovne poslove životnih i neživotnih osiguranja i reosiguranja, (re) osiguravajuća društva kao i drugi investitori generišu svoj investicioni portfolio i ostvaruju ekonomske ciljeve poslovnim transakcijama, kupovinom i prodajom različitih *finansijskih instrumenata* na *finansijskim tržištima*. Važno je istaći da su u razvijenim tržišnim ekonomijama višestruko veće i raznovrsnije

mogućnosti za investiranje zahvaljujući ponudi velikog broja različitih vrsta finansijskih instrumenata na finansijskim tržištima.

Plasmani osiguravajućih društava koja se bave neživotnim osiguranjima razlikuju se od plasmana društava koja se bave isključivo poslovima životnog osiguranja, budući da prva primarno nastoje obezbijediti trenutnu likvidnost, jer su isplate šteta češće i veće, nego kod životnog osiguranja. Kod prvih dominiraju ulaganja u obveznice i dionice zbog lakšeg i bržeg unovčenja bez gubitaka, dok su ulaganja u nekretnine minimalna.

Društva koja se bave životnim osiguranjem (budući da ovo osiguranje ima i štedni karakter), moraju u plasmanima sredstava ostvarivati prinose koji im omogućavaju da ravnopravno konkurišu drugim oblicima štednje. Ova društva najviše plasiraju u korporativne obveznice i hipotekarne instrumente, u državne obveznice i obične dionice. S obzirom na to da su im novčani tokovi stabilniji, a rezerva dugoročna, kod ovih društava je veće učešće dugoročnih i profitabilnih investicija u ukupnom portfoliu. Investicije u nekretnine su česte u inflatornim kretanjima zbog lakšeg izbjegavanja gubitaka po osnovu inflacije i zbog mogućnosti ostvarenja prihoda od iznajmljivanja nekretnina, što je slučaj kod određenog broja domaćih osiguravajućih društava.

2.

Industrija osiguranja u BiH je kompleksne strukture. Recidiv je ne samo državnog uređenja BiH i njene ekonomske snage nego i nerazvijene svijesti odgovornih institucija i ličnosti o mjestu i ulozi osiguranja u društvu, državi, ekonomiji...

Bosna i Hercegovina (BiH) je država koja se sastoji od dva entiteta, Republike Srpske (RS) i Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) te Brčko distrikta. Ustav BiH usvojen je 1995. godine i uređuje politički i ekonomski sistem države. Politička struktura BiH temelji se na načelu podjele vlasti na tri nivoa: državni, entitetski i lokalni. Na državnom nivou postoji Predsjedništvo BiH koje se sastoji od tri člana, kao i Vijeće ministara BiH, koje je izvršna vlast na državnoj razini. Entitetske vlasti imaju široku autonomiju u područjima poput obrazovanja, zdravstva, pravosuđa i gospodarstva. Ekonomski sistem BiH karakteriše neracionalna uloga države u gospodarstvu. Iako su poduzetničke inicijative poticane, postoji dosta regulacija koje otežavaju poslovanje. S obzirom na ustavnu, političku i ekonomsku strukturu BiH, industrija osiguranja suočava se s nizom izazova u narednom periodu. Neki od najvažnijih izazova uključuju:

- Regulativu: U BiH postoji niz regulativa koje utječu na industriju osiguranja, uključujući zakone o osiguranju, zakone o tržištu kapitala i druge propise. Industrija osiguranja mora biti u skladu s tim propisima, što može biti izazovno s obzirom na različite zakone i pravila koja vrijeđe u svakom od entiteta i distrikta u BiH.
- Konkurenciju: Postoji sve veća konkurencija u industriji osiguranja u BiH, što znači da osiguravajuće kuće moraju biti inovativne i prilagodljive kako bi zadržale svoje klijente i privukle nove osiguranike.
- Ekonomiju: Makroekonomska situacija u BiH utječe na industriju osiguranja. Ako ekonomija uspori (što je očekivati zbog utjecaja inflacije), to može utjecati na broj osoba koji kupuju proizvode osiguranja, kao i na vrste osiguranja koje kupuju.
- Demografiju: Starenje stanovništva i smanjenje nataliteta mogu utjecati na potražnju za određenim vrstama osiguranja, poput osiguranja života ili osiguranja zdravstvene zaštite. Poseban problem je odlazak stanovništva (cijele porodice) BiH u razvijene zemlje zapadne Evrope, što se već vidi iz rezultata ostvarene premije po određenim regijama u BiH (mjereno npr. brojem registrovanih/osiguranih automobila).
- Tehnologiju: Industrija osiguranja u BiH također se suočava s izazovima u vezi s tehnologijom. Na primjer, digitalna transformacija može utjecati na način na koji se prodaju i upravljaju osiguranja, a kompanije koje ne uspiju pratiti te promjene riskiraju da ostanu u zaostatku.

Kako bi se suočila s ovim izazovima, industrija osiguranja u BiH mora biti inovativna i prilagodljiva, te biti spremna uložiti u tehnologiju i razvoj novih proizvoda. Također, saradnja s regulatornim tijelima može pomoći u stvaranju okruženja koje će podržavati industriju osiguranja i omogućiti joj rast i razvoj.

Industrija osiguranja u BiH većinom se usredotočuje na osiguranje automobila, koje je obavezna vrsta osiguranja, te na neke druge vrste osiguranja poput osiguranja imovine, kasko osiguranja, nezgode i osiguranja života. To može ograničiti kreativnost i inovativnost industrije osiguranja, jer se kompanije obično usredotočuju na proizvode koji su već uspostavljeni i često su im potrebne regulative za promjenu i razvoj novih proizvoda.

Pored toga, postoje i osiguravajuće kuće (društva za osiguranje) u BiH koje se trude biti kreativne i inovativne u razvoju novih proizvoda. Primjerice, neke osiguravajuće kuće u BiH nude proizvode poput cyber osiguranja, osiguranja za sportaše i osiguranja za poslodavce. Uz to, važno je napomenuti da

su društva za osiguranje u BiH, poput drugih država u regiji, pod nadzorom regulatornih tijela, koja propisuju uvjete poslovanja i proizvode koje mogu nuditi. Ovo ograničenje može ograničiti kreativnost i inovativnost industrije osiguranja, ali isto tako može obezbijediti sigurnost i zaštitu za klijente i njihov novac. Ukratko, industrija osiguranja u BiH ima potencijala za inovacije i kreativnost u razvoju novih proizvoda, ali mora biti usklađena s regulatornim okvirom koji se primjenjuje na tržište.

Jedan od ključnih preduslova za rast i razvoj industrije osiguranja u BiH je inovativnost. Industrija osiguranja u BiH mora biti inovativna u razvoju novih proizvoda i usluga koji su relevantni za tržište i koji odgovaraju potrebama klijenata. To uključuje razumijevanje trendova u industriji, tehnologiji i društvu općenito te pronalaženje novih i inovativnih načina za rješavanje potreba klijenata. Drugi važan preduslov za rast i razvoj industrije osiguranja u BiH je digitalna transformacija. Industrija osiguranja u BiH mora koristiti digitalne tehnologije za poboljšanje poslovnih procesa, stvaranje novih proizvoda i približavanju klijentu. To uključuje korištenje umjetne inteligencije, analitike podataka, blockchain tehnologije i drugih digitalnih alata koji mogu poboljšati efikasnost i produktivnost industrije. Također je važno da se u BiH poboljšaju zakoni i regulative koji se odnose na industriju osiguranja. Potrebno je stvoriti povoljniji poslovni okvir koji će omogućiti industrijama osiguranja da se prilagode novim trendovima i tehnologijama, kao i da se prilagode potrebama klijenata.

Konačno, važno je da se u BiH razvije svijest i kultura osiguranja svih pojedinaca i institucija. To znači da se ljudi (podjednako osobe u prodaji osiguranja i potencijalni korisnici osiguranja) educiraju o važnosti osiguranja i da osvijeste rizike kojima su izloženi. Ovo bi moglo pomoći u povećanju potražnje za osiguranjem, što bi zauzvrat moglo potaknuti rast i razvoj industrije osiguranja u BiH.

Industrija osiguranja u BiH ima nekoliko mogućnosti za rast i razvoj u narednom periodu. Neke od tih mogućnosti uključuju:

- Razvoj novih proizvoda: Postoji prilika za razvoj novih i inovativnih proizvoda, poput osiguranja za kibernetičke napade, osiguranja za zelenu energiju, osiguranja za klimatske promjene i druge vrste osiguranja koje se mogu prilagoditi potrebama tržišta.
- Digitalizaciju: Industrija osiguranja u BiH može iskoristiti digitalne tehnologije za poboljšanje procesa prodaje i upravljanja osiguranjima.

Digitalizacija može pomoći u smanjenju troškova i povećanju efikasnosti te poboljšati kvalitetu usluge za klijente.

- Partnerstva i saradnje: Kako bi stvorila nove poslovne prilike i proizvodnje, industrija osiguranja u BiH može uspostaviti partnerstva i saradnje s drugim industrijama, kao što su telekomunikacije, bankarstvo i druge industrije.
- Razvoj alternativnih distribucijskih kanala: Istražiti mogućnosti prodaje osiguranja putem alternativnih distribucijskih kanala, poput interneta, mobilnih aplikacija i drugih digitalnih platformi, što se već i primjenjuje kod nekih proizvoda poput putničkog zdravstvenog osiguranja i sl.
- Fokus na klijente: U cilju poboljšanja reputacije industrije i povećanja broja klijenata, potrebno je da se industrija osiguranja u BiH fokusira na pružanje visokokvalitetnih usluga (revidiranjem postojećih uslova i tarifa te razvojem novih proizvoda) i zadovoljstvo klijenata.

Sve ove mogućnosti su dostupne industriji osiguranja u BiH i mogu pomoći u poboljšanju poslovanja i rastu u narednom periodu. Industrija osiguranja u BiH će se vjerovatno suočiti s izazovima (utjecaj inflacije, liberalizacija tržišta osiguranja od automobilske odgovornosti (AO) – koja je već djelimično deregulirana od 1. 11. 2023. g., otvaranje tržišta BiH za strana društva, uvođenje režima Solventnost 2 itd.) u narednom periodu, ali će te izazove moći pretvoriti u mogućnosti ako se njima pravilno upravlja i ako se iskoriste.

Allianzov barometar rizika za 2023. godinu (*Allianz Global Corporate & Specialty – AGCS*)⁵ među pet vodećih globalnih poslovnih rizika ubraja: informatičke rizike uzrokovane cyber kriminalom, makroekonomska kretanja (koja su zbog kretanja inflacije, volatilnosti finansijskih tržišta i očekivane recesije, s desetog mjesta zauzela treće mjesto), zastoje u poslovanju, prirodne katastrofe, energetske krize, promjene u zakonodavstvu, nedostatak kvalifikovane radne snage, izbijanje pandemije.

Za bosanskohercegovačku ekonomiju izloženost rizicima je naročito naglašena u pogledu pojačanog makroekonomskog rizika (rasta inflacije), energetske krize, tržišnog rizika (pojačana neizvjesnost zbog političke

⁵ Allianz Global Corporate & Specialty (AGCS) realizuje istraživanje svjetskih poslovnih rizika u proteklih 10 godina, a procjene za 2023. godinu zasnivaju se na analizama i mišljenjima 2.712+ stručnjaka (glavni izvršni direktori, stručnjaci za upravljanje rizikom, brokeri i stručnjaci za osiguranje) iz 94 zemlje i teritorija. Detaljnije: Priopćenje za medije: Allianzov barometar rizika za 2023.: Cyber-prekidi i prekidi poslovanja najveće su prijetnje s povećanjem ekonomskih i energetske rizika, *Allianz Global Corporate & Specialty – AGCS*, 18. 1. 2023. https://www.allianz.hr/hr_HR/privatni-korisnici/o-nama/press/allianzov-barometar-rizika-za-2023.html.

nestabilnosti), rizika od nelikvidnosti privrede, neadekvatnog produktivnog zapošljavanja itd.

I dalje postoji potreba za okrupnjavanjem i jačanjem kapitala domaćih osiguravajućih društava u skladu sa zakonom. Nedosljedna i nedovoljna interna i eksterna kontrola i nadzor poslovanja osiguravatelja, nedovoljna transparentnost, odnosno nedostupnost relevantnih informacija o poslovanju osiguravatelja, a naročito lica povezanih s njima, također je moguća prepreka za efikasniji razvoj ove djelatnosti kod nas. Podijeljenost ukupnog tržišta u BiH, uključujući u dobrom dijelu i domaće tržište osiguranja, po entitetima, a naročito kontinuirani vještački izazvani problemi na finansijskom tržištu također su prepreka efikasnijem funkcionisanju, povezivanju, boljim rezultatima i ukupnom ekonomskom razvoju u državi. S tržišnom podjelom usko je povezana i pravna i zakonodavna podijeljenost u BiH po entitetima i Brčko distriktu, neefikasnost i drugi veliki problemi u domaćem pravosuđu. Velika ograničenja u analiziranju rezultata, razvojnih problema i stvaranja adekvatne izlazne strategije generiše i neadekvatna/entitetski nepovezana informaciona podrška (baza podataka) o brojnim različitim aspektima privrednog razvoja i funkcionisanja tržišta, uključujući i neadekvatnu informacionu podršku koja je neophodna za efikasan nadzor i upravljanje, analiziranje, planiranje i praćenje rezultata u sektoru osiguranja i reosiguranja, što je vrlo otežano. Poseban i, možda, najveći problem u BiH je spomenuti masovni odlazak mladih stručnih kadrova iz države i konstantna politička nestabilnost koja odbija investitore. Vlast u BiH vrlo malo čini da nabrojane i druge probleme realno sagleda i da ih rješava.

Demografski izazovi mogu predstavljati veliki izazov za sektor osiguranja u BiH, kao i za cijelu privredu. Smanjenje broja stanovnika može dovesti do smanjenja potražnje za osiguravajućim proizvodima i uslugama, što može utjecati na prihode osiguravajućih društava. Također, odlazak mladih i cijelih porodica iz BiH može utjecati na profil rizika osiguranja, budući da su mlađi ljudi i porodice obično manje skloni rizicima od starijih osoba, te su voljni zaključiti policu osiguranja. To bi moglo dovesti do povećanja troškova šteta, istovremeno pada ukupne premije te utjecati na ukupnu profitabilnost osiguravajućih društava.

Da bi se suočili s tim izazovima, osiguravajuća društva mogu se usredotočiti na razvoj proizvoda i usluga usmjerenih na specifične potrebe i ciljne skupine, kao što su mlađi ljudi i porodice. Kada se steknu zakonski uslovi, mogu se također usmjeriti na razvoj novih tržišta i proširenje svojih djelatnosti u drugim zemljama kako bi se smanjila ovisnost o unutarnjem tržištu.

Trenutno, ograničavajući faktor za osiguravajuća društva u BiH jest činjenica da ne mogu lako poslovati izvan granica države. Međutim, postoje mogućnosti za saradnju i partnerstva s drugim osiguravajućim društvima iz regije i šire, kao i za širenje poslovnih aktivnosti na druga tržišta putem reosiguranja. Osiguravajuća društva također mogu razmotriti nove načine pružanja usluga i prodaju proizvoda, poput digitalnih platformi i usluga na daljinu. Osim toga, mogu se fokusirati na poboljšanje kvalitete svojih proizvoda i usluga te na uspostavljanje dugoročnih odnosa s klijentima kako bi se steklo povjerenje i osigurala vjernost kupaca. Ključno je prepoznati izazove s kojima se suočava sektor osiguranja u BiH i pronaći inovativne i prilagodljive načine za rješavanje tih izazova.

U BiH je također ostvaren određeni napredak u povezivanju entitetskih tržišta osiguranja tako što su od 2008. godine lokalna osiguravajuća društva započela u svom poslovanju “prelaziti” međuentitetske granice. To su za domaći sektor osiguranja i ukupno tržište značajni pozitivni pomaci koji već donose pozitivne rezultate mjereno rastom ostvarene premije i novim zapošljavanjem u novoootvorenim filijalama osiguravajućih društava. Ovi pomaci će dugoročno doprinijeti uspostavljanju i razvoju jedinstvenog ekonomskog tržišnog prostora, jačanju konkurentnosti, poboljšanju kvaliteta usluga, boljoj zaštiti osiguranika i razvoju (re)osiguranja u BiH. Tako je u 2010. godini na području Republike Srpske poslovalo devet registrovanih osiguravača iz Federacije BiH. Istovremeno je pet osiguravajućih društava iz RS otvorilo svoje filijale u Federaciji BiH. U 2017. g. na području Republike Srpske posluje jedanaest registrovanih osiguravača iz Federacije BiH, dok je sedam osiguravajućih društava iz RS otvorilo svoje filijale u Federaciji BiH. Godine 2023. na području Republike Srpske posluje devet registrovanih osiguravača iz Federacije BiH, dok je osam osiguravajućih društava iz RS otvorilo svoje filijale u Federaciji BiH.

3.

SWOT analiza jasno pokazuje snage i slabosti, prilike i prijetnje industriji osiguranja u BiH u sadašnjem, a posebno budućem periodu. Naučna istina se ne uvažava dovoljno u kreiranju zakonskog ambijenta racionalnog i potrebnog sadržaja i forme osiguranja kod fizičkih i pravnih lica, životnog i radnog okoliša; stručna određenja i praktična primjena nisu na potrebnom savremenom nivou kakva su prisutna na prostorima Evropske unije.

Prema Nacrtu Strategije za BiH 2022–2027.⁶ Evropske banke za rekonstrukciju i razvoj (EBRD), u odjeljku: Šta se treba promijeniti (Dijagnostika zemlje), naglašena ograničenja za BiH ekonomiju koja treba riješiti su i:

- nepostojanje jedinstvenog ekonomskog prostora; visoka decentralizacija s različitim regulativom i procedurama za poslovanje u dva entiteta;
- niska produktivnost zbog nedostatka znanja i IT vještina;
- situacija na tržištu rada među najtežim u regionu, uključujući visoku stopu emigracije i slabu uključenost žena i mladih;
- ograničenje forward i backward veze u proizvodnji; fokusiranost na niskoakumulativne djelatnosti u globalnim lancima vrijednosti;
- slaba efikasnost državnih preduzeća i slabi kapaciteti na lokalnom nivou;
- velika, neefikasna državna preduzeća sa slabim korporativnim upravljanjem zbog kompleksnog i fragmentiranog upravljačkog okvira, neadekvatne odgovornosti nadzornih odbora i slabog okvira interne revizije;
- neadekvatna transportna infrastruktura, slaba cestovna povezanost i necestovna transportna infrastruktura;
- najviši energetska intenzitet u regionu, četiri puta veći od prosjeka EU: oko 60% električne energije dobiva se iz uglja (lignit) s velikim zagađenjem zraka;
- nema iskoristivog tržišnog mehanizma podrške novim projektima iz obnovljivih izvora;
- značajna ugroženost (rizik) od klimatskih utjecaja i promjena uz visoki rizik od poplava.

Kao i u svijetu, i lokalno u BiH u 2022. godini su naročito ugrožena mala i srednja preduzeća, i to prvenstveno zbog nerazvijene domaće ekonomije i političke nestabilnosti. Zbog čestih zastoja u poslovanju, pada prihoda, smanjene kupovne moći i reducirane potrošnje, poremećaja u snabdijevanju i u distribuciji, smanjenog izvoza dobara/usluga, nelikvidnosti, gubitaka u poslovanju i finansijske nestabilnosti, bez dovoljne kvalifikovane radne snage i bez adekvatne pomoći države i entiteta, veliki dio preduzeća izložen je povećanom riziku od zatvaranja i bankrota, što pokazuju podaci o blokiranim i neaktivnim računima poslovnih subjekata. Mnoga mikropreduzeća u BiH su već nestala s tržišta.

⁶ Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj EBRD (2022) *Strategija za Bosnu i Hercegovinu 2022–2027*. https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.ebrd.com/bosnia-and-herzegovina-strategy-local-language.pdf&ved=2ahUKEwikiLm7tdOGAxXFX_EDHR6oBLIQFnoECAgQAQ&usg=AOvVaw39AkYQ_V3bYfZQjYg4hIzt.

Pesimizam, nesigurnost, zabrinutost, pa i strah kod građana u BiH, uz nezaposlenost, niske plaće i penzije, vrlo visoku stopu smrtnosti oboljelih od korone u BiH, neodgovornost i nečinjenje vlasti na tom planu, kriminal, korupciju i nepotizam, uzrokuju i najnovija ratna dešavanja u Ukrajini i nastavljeni politička previranja u zemlji. Sve to danas produbljuje ukupnu socio-ekonomsku krizu u BiH i veoma otežava rješavanje nagomilanih problema i oporavak u budućnosti.

Za bh. ekonomiju izloženost rizicima je naročito naglašena u pogledu pojačanog rizika od prekida poslovanja, tržišnog rizika (razjedinjenost entitetskih tržišta, slaba saobraćajna infrastruktura, dugogodišnja politička nestabilnost koja tjera mlade i kvalifikovanu radnu snagu iz zemlje, odvraća investitore, smanjuje novčane prilive u BiH iz dijaspori itd.), rizika od nelikvidnosti privrede, javnih i privatnih preduzeća, otpuštanja radnika i povećanja nezaposlenosti i, posljedično, nemogućnosti i/ili otežane otplate/naplate dospjele premije osiguranja, kreditnih, fiskalnih i drugih potraživanja/obaveza, što uzrokuje nelikvidnost u lancu. To povećava rizik nelikvidnosti (re)osiguravajućeg društva, delikvenciju i broj nekvalitetnih problematičnih kredita, što povećava kreditni rizik, a to će neminovno uzrokovati povećanje rizika od pada obrta, prihoda i zarada i gubitke u domaćem finansijskom sektoru. Ipak, ostvareni realni rast domaćeg BDP u 2021. i 2022. godini nagovještava bolje dane, oporavak ekonomije i nadati se ukupnih prilika u BiH.

Prema podacima Centralne banke Bosne i Hercegovine⁷ i Agencije za statistiku BiH, u toku 2021. godine realiziran je rast bruto društvenog proizvoda u BiH nakon krize uzrokovane pandemijom koronavirusa. Realni BDP u četvrtom kvartalu 2021. godine, u odnosu na isti kvartal prethodne godine, porastao je za 7,5%. Naročito je visok rast ostvaren u djelatnostima hotelijerstva i turizma (50,1%) i u trgovini na veliko i malo (17,1%). Prema podacima Agencije za statistiku BiH, u drugom kvartalu 2022. godine zabilježen je značajan rast realne ekonomske aktivnosti od 5,9% u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Istovremeno, rast realnog BDP-a bio je bitno sporiji od nominalnog rasta (koji je iznosio 18,8% na godišnjoj razini), zbog rekordnog rasta cijena u drugom kvartalu 2022. godine.

Mala, uvozno ovisna i na najmanje poremećaje vrlo osjetljiva BiH ekonomija, a pogotovo na tektonske poremećaje poput svjetske socio-ekonomske i zdravstvene krize uzrokovane pandemijom COVID-19, inflacijom, visokim cijinama i poremećenim lancima opskrbe, trpila je ozbiljne posljedice,

⁷ Centralna Banka BiH (2023) Bilten 4, 2022. <https://cbbh.ba/content/DownloadAttachment/?id=d0817667-add0-438d-bf16-13f54d42b326&langTag=bs>.

naročito tokom 2020. godine, od kojih se uz velike napore oporavila, osloncem uglavnom na vlastite resurse.

S obzirom na to da se procjenjuje da će evropska ekonomija izbjeći recesiju, lokalno u Bosni i Hercegovini u drugoj polovici 2023. godine očekuje se izazovan period i moguće usporavanje ekonomske aktivnosti, imajući u vidu nastavak nepovoljnih faktora. Pozitivan utjecaj ovaj put ima smanjeni politički rizik kroz brzo formiranje razina vlasti u BiH poslije općih izbora 2022. godine te jasno opredjeljenje za članstvo u EU.

Kao posljedica inflacije u sektoru osiguranja, odnosno u društvima za osiguranje, dolazi do povećanja izdataka za štete (povećanje troškova popravke ili zamjene osigurane imovine), kao i drugih troškova poslovanja (cijena zakupa poslovnog prostora, energenata, troškova rada i ostalih troškova vezanih uz zaposlenike). Da bi društvo za osiguranje osiguralo dovoljan iznos sredstava za izmirenje odštetnih zahtjeva, odnosno jamčilo sigurnost i solventnost u svom poslovanju u budućem periodu, neophodno je premiju osiguranja određivati poštujući pravila osigurateljske i aktuarske struke. Kada govorimo o sektoru osiguranja, važno je istaknuti da se radi o sektoru koji je visoko reguliran, pod nadzorom je supervizora, a i sama društva za osiguranje prate i anticipiraju rizike u poslovanju, što rezultira relativno visokom otpornosti sektora osiguranja.

Kao i druge varijable, inflacija utječe na različite segmente poslovanja, pa samim tim i bilanse društva za osiguranje. Unutar pasive u osiguravajućem društvu značajan dio odnosi se na tehničke rezerve koje se formiraju iz premija osiguranja i služe za pokriće šteta (postojećih i budućih). Usljed povećanih prosječnih izdataka za štete, koje ne prati rast cijene osiguranja, odnosno premija, društvo za osiguranje može ugroziti adekvatno namirenje oštećenika. Promatrajući aktivu bilansa stanja društva za osiguranje, njen najznačajniji dio čine ulaganja, odnosno imovina kojom su "pokrivena" sredstva tehničke rezerve, koja zavisi od strukture ulaganja, promjene kamatnih stopa, cijena nekretnina, kretanja na tržištima kapitala, koji značajno mogu utjecati na vrijednost i dovoljnost imovine. Politika reosiguranja koju vodi društvo za osiguranje može utjecati na apsorpciju rizika inflacije u dijelu smanjenja izloženosti kod npr. ugovora koji u osiguranju imaju štete "dugog repa".

Za praćenje rezultata preuzimanja rizika osiguravajućeg društva koriste se između ostalog kvota štete i kvota troškova, te iz njih zbirni i kombinirani razmjer. Kvota šteta i kvota troškova su jedni od ključnih pokazatelja poslovanja društva. Oni pokazuju ima li društvo dovoljno premija da pokrije i štete i vlastite troškove poslovanja. Kvota šteta je odnos zbira neto iznosa

isplaćenih šteta, promjena rezervi za štete, promjena ostalih tehničkih rezervi i zarađene premije osiguranja, dok je kvota troškova odnos zbira iznosa poslovnih rashoda (troškovi pribave i uprave), ostalih osiguravajućih i tehničkih izdataka i zarađene premije osiguranja. Redovnim praćenjem izvršavanja poslova preuzimanja rizika, prate se i rezultati. Dobre kvote šteta i troškova, odnosno kombinirani razmjer, ne treba promatrati kao kratkoročni imperativ, ali lošije kvote u srednjem/duljem roku mogu ukazivati na neodrživost poslovnog modela, potrebu za dodatnim kapitalom ili odricanjem od dijela poslovanja koji nema profitabilnost. Neželjeni rezultati mogu upućivati na neadekvatnost premije i troškova i na potrebu njihove korekcije. Treba uzeti u obzir da su ti pokazatelji zasnovani na povijesnim podacima, tj. ne odražavaju utjecaj trenutnih tržišnih kretanja, tj. trenutnih inflatornih kretanja na poslovanje društva za osiguranje, odnosno sektora osiguranja.

Primjerena aktuelna SWOT analiza industrije osiguranja BiH može se ovako prezentirati:

Snage za razvoj industrije osiguranja u BiH su ograničene, zakonski skromne i pod utjecajem su ukupnih svjetskih trendova u ovoj industriji i globalnom socio-ekonomskom razvoju:

- Trend povećanja broja i vrste rizika, kako u poslovanju, tako i u svakodnevnom životu pojedinca i zajednice, donosi nove potrebe za novim proizvodima/uslugama osiguranja koje donosi tzv. četvrta industrijska revolucija, a sve veći “klasični” rizici i potrebe osiguranja od vrlo učestalih vremenskih – prirodnih nepogoda i katastrofa, realne su osnove za povećanje tražnje i vrste osiguravajućih usluga na domaćem i inostranim tržištima, odnosno za rast osiguranja po broju, vrstama i premiji.
- Veliki je potencijal dijaspore za ukupan socio-ekonomski razvoj u BiH, uključujući i industriju osiguranja.
- Trajno raste trend razumijevanja stvarnosti i potrebe za potrošnjom većeg broja proizvoda i usluga industrije osiguranja na tržištu osiguranja, primarno u okruženju, a i kod nas.
- Kontinuirano se modernizira sadržaj i način rada osiguravajućih društava, prvenstveno na planu digitalizacije i primjene savremenih informacijskih tehnologija, obogaćuje asortimanska ponuda osiguranja novim potrebama, novim kanalima i sistemima ponude i prodaje osiguranja.
- Sve je veća međusobna aktivnost svih finansijskih institucija u okviru “finansijskog supermarketa”, kao i svih ostalih učesnika na tržištu.

- Sve je veći broj akademskih i stručno obrazovanih pojedinaca na svim nivoima obrazovanja općeg i specijalnog karaktera, spremnih i potrebnih za aktivno uključivanje u poslovanje i razvoj domaće industrije osiguranja, ali uz jaku konkurenciju, tj. prisutnu jaku potražnju za mladim visokostručnim kadrovima na međunarodnom evropskom tržištu rada, uključujući i međunarodnu industriju osiguranja.
- Industrija osiguranja se priznaje i postepeno ostvaruje kao jedna od vodećih industrija u svjetskom poslovanju.

Slabosti – ograničenja za razvoj industrije osiguranja kod nas su brojna, mnogo veća, s tendencijom usložnjavanja u odnosu na prednosti i snage za razvoj:

- komplikovan, razvodnjen, spor i neefikasan politički i ukupni socio-ekonomski sistem u BiH;
- dugogodišnja politička nestabilnost, fabrikovane i realne krize u gotovo svim socio-ekonomskim oblastima u BiH;
- nedovoljno razvijena svijest i poznavanje savremenih trendova u industriji osiguranja;
- konzervativan pogled na industriju osiguranja;
- nedovoljna privredna razvijenost, vrlo male investicije u nauku i u privredni razvoj;
- korupcija i neloyalna konkurencija u svim oblastima, pa i u osiguranju;
- zakonska neusklađenost u oblasti osiguranja na međuentitetskom nivou i u odnosu na regulativu EU kojoj težimo;
- nedovoljna povezanost ukupnog tržišta uključujući i domaće tržište osiguranja;
- usitnjenost, ograničen, vrlo skroman finansijski i ukupan poslovni potencijal lokalnih osiguravajućih kompanija;
- neadekvatna ekonomska politika od strane države i entiteta;
- neadekvatno i nerazvijeno finansijsko tržište i tržište nekretnina;
- skroman portfelj industrije osiguranja s malim brojem proizvoda i usluga;
- nedovoljno ažurna, ograničena po sadržaju i nedovoljno objektivna baza podataka koju koriste osiguravajuća društva;
- ograničene mogućnosti korištenja privremeno slobodnih novčanih sredstava osiguravajućih društava u poslovnom okruženju;
- previše osiguravajućih društava i drugih institucija u industriji osiguranja;

- bankroti, stečaji i likvidacije brojnih domaćih kompanija;
- visoka nezainteresiranost i nezaposlenost radno sposobnog stanovništva, niske plaće, vrlo niska kupovna moć i nizak životni standard većine stanovništva u BiH;
- period značajne inflacije;
- izražena emigracija mladih obrazovanih kadrova iz cijele BiH s tendencijom povećanja;
- ogroman, nezajažljiv, nefunkcionalan i veoma skup administrativni aparat na svim nivoima u cijeloj državi, u svim oblastima života i rada;
- veće stope mortaliteta od nataliteta u BiH u kojoj je najniža stopa nataliteta u Evropi.

Prilike – šanse za razvoj:

- mali broj osiguranih rizika u BiH i nezasićeno/nedovoljno iskorišteno tržište;
- stvaranje povoljnih prilika i zapošljavanje mladog školovanog osoblja u ovoj industriji;
- uvođenje – svestrana primjena savremenih informacionih tehnologija i digitalizacija cjelovitog poslovnog procesa;
- neizbježne reforme mirovinskog i zdravstvenog osiguranja kod nas;
- neizbježan brži ekonomski razvoj zasnovan na novim investicijama u realnom sektoru, podizanje životnog i radnog standarda;
- iskorištavanje (ispunjenjem uslova) ponuđene pomoći koju pružaju međunarodne institucije u transformaciji industrije osiguranja;
- mogućnosti koje nude procesi ulaska u EU;
- proširenje portfelja osiguravajućih društava u obimu i dubini;
- mogućnosti korištenja modernog marketinga u svim njegovim komponentama;
- niska iskorištenost potencijala BiH dijaspore.

Prijetnje:

- značajna odstupanja stvarne prakse osiguravajućih društava i drugih institucija u osiguravajućoj industriji od zakonskih i profesionalnih odredaba, posebno zakonskih i profesionalnih odredaba od naučnih istina;
- neprihvatanje i dijelom odbijanje prihvatanja novih modernih znanja od strane odgovornih institucija i pojedinaca unutar i izvan osiguranja;
- neadekvatna unutrašnja i vanjska kontrola i revizije preventivnog, korektivnog i represivnog karaktera;

- nelojalna međusobna konkurencija samih osiguravajućih društava i nerijetki slučajevi pogodovanja konkurenciji od strane odgovornih regulatora;
- neadekvatne sankcije moralnog rizika, a posebno opasnosti po moral;
- neadekvatno sprečavanje i sankcioniranje prevara u osiguranju od strane sve četiri strane koje su u obligacionom odnosu: (a) ugovaratelja osiguranja, (b) osiguranika, (c) osiguravajućeg društva, (d) korisnika osiguranja.

4.

Snagom naučnih istina, savremenih trendova u razvijenim državama, posebno članicama Evropske unije, neminovno trebamo i u Bosni i Hercegovini vršiti ubrzanu tranziciju neracionalne industrije osiguranja u prosperitetnu industriju kao bitnu sastavnicu ubrzanog ekonomskog razvoja naše države i mjesto proizvodnje veće sigurnosti svih njenih građana, pravnih lica, institucija, životne i radne sredine.

Proklamovani glavni razlozi za uvođenje projekta Solventnost 2 u EU su: razvoj i jačanje jedinstvenog tržišta i širenje EU, unapređenje konkurentnosti tržišta osiguranja, veća zaštita osiguranika, bolja povezanost strukture kapitala i profila rizika.

Nasuprot postojećim modelima (premijski i štetni količnik) za određivanje margine solventnosti prema važećoj regulativi Solventnost 1, prema režimu Solventnost 2, pri obračunu minimalnog zahtijevanog kapitala (*Minimal Capital Required* ili MCR) i zahtijevanog solventnog kapitala (*Solvency Capital Required* ili SCR), uzimaju se u obzir svi rizici kojima je izloženo osiguravajuće društvo – rizik osiguranja, kreditni rizik, rizik poslovanja, tržišni rizik i rizik likvidnosti. Zahtijevani solventni kapital (SCR) predstavlja nivo kapitala kojim će 199 od 200 ili 99,5% osiguravajućih društava zadovoljavajuće pokriti poslovanje, tj. postojeće i nove obaveze za štete u periodu od jedne godine, i time obezbijediti veći stepen zaštite osiguranika od neočekivanih gubitaka u tom periodu uz rentabilno poslovanje i konkurentnost osiguravajućih društava.

S ciljem identifikacije i prevencije relevantnih rizika kojima je izložen osiguravatelj, novom regulativom Solventnost 2 propisana je obavezujuća procedura eksternog nadzora i interne kontrole poslovanja, upravljanja rizicima i finansijskog nadzora od strane državnih organa. Također su propisana nova tržišna pravila kojim su obuhvaćene i mjere za obezbjeđenje tržišne

discipline i transparentnosti podataka. Cilj je povećanje odgovornosti, transparentnosti i dostupnosti informacija o poslovanju osiguravajućeg društva svim tržišnim učesnicima osiguranicima, investitorima, rejting agencijama i drugim zainteresovanim tržišnim subjektima s ciljem dobivanja cjelovite slike o rizicima kojima je izloženo osiguravajuće društvo i o njihovom pokriću.

U mjeri u kojoj bi se obračun rezervi, zahtijevanog solventnog kapitala i zahtijevanog minimalnog kapitala osiguravajućeg društva zasnivali na definisanju, mjerenju i međuovisnosti nabrojanih pet relevantnih rizika u poslovanju osiguravajućeg društva prema obavezujućoj metodologiji za sve osiguravatelje, uz striktni nadzor i kontrolu i uz potpunu transparentnost finansijskih rezultata, kako je to propisano u Direktivi EU u okviru projekta Solventnost 2, "utoliko bi se postigla bolja povezanost strukture kapitala i profila rizika, što bi moglo rezultirati smanjenjem kapitala koji se zahtijeva od osiguravajućeg društva za održavanje solventnosti uz promociju principa da, što je veći stepen kvaliteta upravljanja rizikom, osiguravajuće društvo je obavezno držati manji iznos kapitala".⁸ Time bi se smanjio rizik od insolventnosti osiguravajućeg društva, povećao bi se stepen zaštite osiguranika, unaprijedila bi se fer konkurencija na tržištu i omogućila pouzdanija i fer procjena stepena pokrića rizika osiguravajućeg društva.

Nakon očekivanog starta procesa otvaranja domaćeg tržišta osiguranja, tj. početaka procesa njegovog priključivanju tržištu EU, što uz ostala prilagođavanja podrazumijeva implementaciju novog režima Solventnosti II u sistemu osiguranja u BiH, moguće, odnosno očekivane buduće promjene u domaćem sektoru osiguranja su:

- povećanje kapitala i udjela stranog kapitala na domaćem tržištu osiguranja, odnosno u vlasničkoj strukturi domaćih osiguravatelja;
- očekivano okrupnjavanje osiguravajućih društava (preuzimanjem – kupovinom lokalnih osiguravatelja od stranih investitora i spajanjem malih društava), kao i nestanak insolventnih i problematičnih osiguravatelja s tržišta osiguranja – ulaskom na tržište osiguranja EU proširit će se tržište osiguranja, ali i povećati broj osiguravatelja i poboljšati konkurencija;
- prema ostvarenim makroekonomskim pokazateljima razvoja gospodarstva, kod većine od 13 evropskih država koje su primljene u Evropsku uniju u 2004. odnosno 2007. i 2013. godini, priključenjem novih država

⁸ Jason Wahl, Stuart Rose, David Buckham, *Executive's Guide to Solvency II*, Wiley&Sas 2010.

- članica i ulaskom na jedinstveno tržište EU očekuje se: rast domaćeg GDP-a, rast stranih investicija, rast zaposlenosti ukupno i u sektoru osiguranja, rast privatne potrošnje domaćinstava i premije osiguranja;
- preduslov je usklađivanje i izmjena nacionalnog zakonodavstva i podzakonskih akata o osiguranju regulativi EU u cilju cjelovite implementacije Direktive o poslovanju osiguravajućih društava u režimu Solventnost 2 koji se primjenjuje u EU od 2016. godine.

Glavna prepreka za primjenu novog režima Solventnost 2 u BiH je to što, na sadašnjem nivou privrednog razvoja, BiH, i kada bi postala punopravna članica EU (što je trenutno osnovno ograničenje za buduću obligatornu primjenu novih pravila Solventnosti 2), ima ograničenu ekonomsku moć ukupne privrede, uključujući i sektor osiguranja i reosiguranja u BiH. Detaljnije finansijske analize pokazuju da određeni broj domaćih osiguravatelja ne ispunjava osnovni uslov adekvatnosti kapitala. Radi se o nedovoljnosti kapitala prema postojećem režimu solventnosti.

Ozbiljna je prepreka i organizaciona i finansijska usitnjenost lokalnih osiguravatelja jer veliki broj malih osiguravatelja teško da će bez okrupnjavanja i spajanja internih poslovnih potencijala ispuniti osnovne kapitalne uslove po novom režimu Solventnost 2.

Nedosljedna i nedovoljna interna i eksterna kontrola i nadzor poslovanja osiguravatelja, nedovoljna transparentnost, odnosno nedostupnost relevantnih informacija o poslovanju osiguravatelja, a naročito s njima povezanih lica, također je moguća prepreka za efikasnu primjenu režima Solventnost 2 u BiH.

Podijeljenost ukupnog tržišta u BiH, uključujući i domaće tržište osiguranja, po entitetima moguća je prepreka jedinstvenog koncipiranja i primjene novog režima u BiH.

S tržišnom podjelom usko je povezana i pravna i zakonodavna podijeljenost u BiH po entitetima, što će otežati donošenje i primjenu novog režima solventnosti u BiH.

Sigurne otežavajuće okolnosti u definisanju, a naročito u praktičnoj primjeni novog režima solventnosti kod nas su nedovoljne mjere u pravcu organizovane masovnije edukacije kadrova koji su angažovani u domaćem sektoru osiguranja o projektu Solventnost 2.

Neadekvatna informaciona (baze podataka) i softverska podrška u upravljanju poslovanjem osiguranja i reosiguranja, a naročito u procesu primjene modela za kvantifikaciju kapitalnih zahtjeva koje osiguravajuće društvo mora

ispuniti za pokriće osnovnih rizika prema novom režimu solventnosti, posebna je vrsta ograničenja.

Potrebni uslovi i mjere za implementaciju novog režima solventnosti u BiH su sljedeći.

Uz statusne promjene na planu punopravnog članstva BiH u EU, uz prethodno otklanjanje nabrojanih ključnih prepreka, u ovom procesu potrebno je istražiti i ukazati na probleme koje važeća zakonska regulativa prema prilagođenom režimu Solventnost 1 u BiH, uz postojeći sistem kontrole, nadzora i nedovoljne transparentnosti po sadržaju i pouzdanosti podataka, već proizvodi. Potrebno je svestranije procijeniti rizike uvećanja naznačenih problema u budućnosti, ako se ne pristupi usklađivanju domaćih propisa s direktivom i tendencijama razvoja sektora osiguranja u EU, naročito imajući u vidu ciljeve BiH da postane ravnopravna članica EU. Potrebno je cjelovito (a i svaki osiguravatelj posebno) istražiti granice, mogućnosti, uslove i potrebne mjere koje će pomoći u efikasnoj primjeni projekta Solventnost 2 u sektoru osiguranja i reosiguranja u BiH. Pri koncipiranju novog režima solventnosti u BiH, potrebno je koristiti teoretske osnove, iskustva, razvijene modele i smjernice projekta Solventnost 2 EU. Također je potrebno pristupiti izradi i donošenju nove zakonske regulative koja će sadržavati obligatornu analizu i procjenu svih rizika i potrebnog solventnog i minimalnog kapitala i rezervi za njihovo pokriće, kao i dodatne obaveze u procesima nadzora i kontrole i veće transparentnosti podataka o poslovnim rezultatima, o solventnosti i vrijednosti osiguravatelja.

5.

Brojni su izazovi industrije osiguranja u BiH u procesu integracije naše države u Evropsku uniju. Te izazove treba jasno identificirati, ocijeniti njihove pondere koji su kompleksne naravi i poduzimati konkretne aktivnosti na putu osavremenjavanja ove industrije i prilagođavanje potrebama osiguranika, društvene zajednice i države.

U cilju stvaranja formalnopravnih pretpostavki za pripremu domaćeg sistema osiguranja za uvođenje režima Solventnost 2, novi federalni Zakon o osiguranju (iz 2017. godine) predstavlja svojevrsnu međufazu, pripremu postupnog prelaska iz režima Solventnost 1 u Solventnost 2. Fokus je na povećanju kapitala i upravljanju rizicima kojima je osiguravajuće društvo izloženo, kao i uvođenje ORSA (proces vlastite procjene rizika i solventnosti). Osiguravatelji se obavezuju da donesu svoje interne akte za identifikaciju i

upravljanje rizicima. Istaknuta je potreba primjene savremene kompjuterske informacione tehnologije radi dokumentovanja svakog postupka, poslovne promjene, provođenja propisanih procedura, obezbjeđenja sigurnosti baze podataka itd. Naglašena je važnost interne kontrole, praćenje i blagovremeno prepoznavanje upozoravajućih signala eventualnih problema u poslovanju koji mogu dovesti do nelikvidnosti i insolventnosti osiguravajućeg društva itd., kao jedna vrsta sistema ranog upozoravanja. Proširene su obaveze i prava Agencije za nadzor osiguranja: propisan je veći broj mjera koje Agencija može poduzeti preventivno (pri davanju odobrenja za rad, u toku provođenja kontinuiranog nadzora), kao i niz represivnih mjera (zabrana isplata dividendi, zabrana transakcija s povezanim licima, zabrana zaključivanja novih ugovora s određenim komitentima, ograničavanje troškova poslovanja itd.), zatim ovlaštenja za nadzor povezanih lica, razrađen je postupak privremene uprave, detaljnije su opisani uslovi za prekršaje i izricanje mjera prema društvima. Novim zakonom propisane su vrste ulaganja privremeno slobodnih sredstava osiguravajućih društava, tako da će u podzakonskim aktima biti propisane samo operativne procedure i detaljnija razrada postupka ulaganja. Naglašeno je vrednovanje bilansnih pozicija društva.

Osiguravajuća društva u BiH i dalje su usitnjena (organizaciono kao i po vrijednosti imovine i kapitala) te postižu vrlo neujednačene efekte mjereno ostvarenom bruto premijom po društvima u odnosu na uloženi kapital, angažovanu imovinu i broj zaposlenih, iako je došlo do pozitivnih pomaka u pogledu povećanja kapitala. Društva za osiguranje sa sjedištem u Federaciji BiH su u skladu s odredbama Zakona o osiguranju do aprila 2022. godine bila u obavezi da povećaju minimalni dionički kapital za vrste neživotnih osiguranja s 5 na 10 miliona KM, za životna osiguranja s 3 na 6 miliona KM i za poslove reosiguranja također s 3 na 6 miliona KM. U ostavljenom roku sva društva za osiguranje sa sjedištem u Federaciji BiH izvršila su ta povećanja kapitala.

Krajem 2022. godine došlo je do pripajanja društva ASA osiguranje d. d. Sarajevo i Central osiguranje d.d. Sarajevo, tako da su početkom 2023. godine nastavili s radom pod nazivom ASA Central osiguranje d. d. Sarajevo. Realno je očekivati nastavak okrupnjavanja društava za osiguranje u BiH.

Na tržištu osiguranja u BiH postoji visok nivo konkurencije, naročito na tržištu neživotnih osiguranja. Ukupno tržište osiguranja u BiH nije koncentrisano, što potvrđuju vrijednosti HHI⁹ koje su znatno ispod 1.000.

⁹ Herfindahl-Hirschman indeks (HHI) mjera je koncentracije tržišta koja predstavlja zbir kvadriranih pojedinačnih tržišnih učešća svakog osiguravatelja. Raspon indeksa 0–1000 predstavlja nekonzentrirano

U industriji osiguranja Evropske unije od 2015. do 2022. smanjen je ukupan broj osiguravajućih društava koja posluju na tržištu EU, što je rezultat okrupnjavanja finansijskih institucija (u procesima preuzimanja i spajanja) s ciljevima jačanja konkurentske sposobnosti i tržišne pozicije, odnosno povećanja profita, veće efikasnosti i zaštite od rizika poslovanja.

Poseban izazov industrije osiguranja u BiH u procesu integracije u Evropsku uniju jeste pitanje liberalizacije premija kod obaveznog osiguranja od automobilske odgovornosti.

Slobodno formiranje tarifa i cjenika osiguranja od automobilske odgovornosti utvrđeno je direktivama EU 72/166/EEC, 84/5/EEC, 88/357/EEC (i amandman 90/232/EEC), 92/47/EEC, 2000/26/EC, 2005/14/EC (te direktive zajedno čine okvir za liberalizaciju obaveznog osiguranja automobilske odgovornosti) i sve zemlje članice EU primijenile su taj sistem. Zemlje koje su na putu integracija k EU također će se morati prilagoditi sistemu slobodnog formiranja tarifa i cjenika osiguranja od automobilske odgovornosti, jer je to jedan od preduslova za ulazak u EU. Princip slobodnog određivanja cijena osiguranja znači da osiguravajuća društva imaju određenu autonomiju u postavljanju premija osiguranja, uz poštovanje određenih principa pravičnosti i konkurencije. Ovi principi su obično obuhvaćeni općim okvirom direktiva i regulativa o osiguranju u EU, kao što su direktive o osiguranju od automobilske odgovornosti, direktive o općem osiguranju i drugi relevantni akti. Svrha ovog pristupa je promovisati konkurenciju na tržištu osiguranja i omogućiti osiguravajućim društvima da prilagode cijene osiguranja na osnovu različitih faktora, uključujući rizik i tržišne uslove.

Očekuje se da je konačan efekt slobodnog utvrđivanja premija ove vrste osiguranja u svim zemljama viši stepen konkurencije, smanjenje koncentracije tržišta osiguranja, unapređenje upravljanja rizicima, detaljnije diferenciranje premijskih grupa po mjeri osiguranika, povećanje bezbjednosti saobraćaja i druga unapređenja segmenta osiguranja od automobilske odgovornosti. Sa stanovišta osiguranika (potrošača) sistem slobodnog utvrđivanja tarifa premija vezuje se za bolje razumijevanje veze ponašanja u saobraćaju i premije osiguranja, s obzirom na to da se premija osiguranja utvrđuje na osnovu različitih faktora, uključujući vrstu vozila, vozačevu historiju, geografsku lokaciju i druge rizike (pojednostavljeno – što je veći rizik od nesreće, to će premija biti viša).

no tržište, 1000–1800 umjerenu koncentraciju, 1800–10000 monopol.

Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju koji je stupio na snagu 1. juna 2015. godine, Bosna i Hercegovina se obavezala na provođenje strukturalnih reformi potrebnih za nesmetano funkcionisanje unutrašnjeg tržišta, što je podrazumijevalo daljnju postupnu harmonizaciju propisa s evropskom pravnom stečevinom, a jedna od obaveza u području osiguranja je uspostavljanje slobodnog tržišta i slobodno formiranje uslova i cjenika premije osiguranja od automobilske odgovornosti.

Deregulacija i liberalizacija cijena obaveznog osiguranja od odgovornosti za vozila (koja je predviđena Zakonom o obaveznom osiguranju u saobraćaju) primarno je predviđena s ciljem očuvanja stabilnosti i nesmetanog funkcionisanja sektora osiguranja, a naročito u cilju prilagodbe standardima i zahtjevima Evropske unije, čime se stvara ambijent za veću konkurenciju i transparentnost na tržištu osiguranja.

Očekuje se da će ovaj korak unaprijediti ponudu i pristup osiguranju za osiguranike. Također, očekuje se da će ova mjera pozitivno utjecati na smanjenje broja neosiguranih vozila na putevima i povećati sigurnost saobraćaja. To pokazuje da BiH ostaje posvećena procesu evropskih integracija, a deregulacija cijena obaveznog osiguranja predstavlja još jedan važan korak k ostvarivanju ovih ciljeva.

Od 1. 11. 2023. godine, u skladu sa Zakonom o obaveznom osiguranju u saobraćaju, stupila je na snagu postepena i fazna deregulacija. Ta deregulacija će u konačnici dovesti do potpune liberalizacije cijena obaveznog osiguranja od automobilske odgovornosti.

Naime, u sljedeće tri godine (računajući od 1. 11. 2023. godine), na snagu stupa tzv. djelimična deregulacija u kojoj društva za osiguranje donose i usvajaju svoje vlastite tarife premija i cjenike koji moraju biti usaglašeni s propisima o osiguranju, aktima Agencije za nadzor osiguranja Federacije BiH, aktuarskim načelima i pravilima struke, na koje nakon provjere Agencija za nadzor daje saglasnost.

Po isteku Zakonom određenog razdoblja trebalo bi doći do potpune liberalizacije i slobodnog formiranja cijena usluga osiguranja na tržištu osiguranja Federacije Bosne i Hercegovine i potpunog ispunjenja uslova propisanih direktivama Evropske unije.

Očekivati je da će to uraditi i regulator u Republici Srpskoj – njihova nadležna Agencija za osiguranje.

Slobodno utvrđivanje tarifa i cjenika (liberalizacija) osiguranja od autoodgovornosti (AO) dovodi do toga da se premija utvrđuje individualno, prema stepenu rizičnosti osiguranika, odnosno ponašanja u prethodnom periodu.

Očekuje se da će u dugom roku doći do uspostavljanja optimalnog nivoa cijena osiguranja od automobilske odgovornosti, u skladu s preuzetim rizikom

U zemljama okruženja, koje su već uvele sistem slobodnog određivanja cijena osiguranja od automobilske odgovornosti, uočen je pad cijena ovog oblika osiguranja, a to upućuje na to da će sama liberalizacija biti povoljna i za korisnike proizvoda osiguranja. Međutim, radi opreza i kontinuiranog obezbjeđenja uslova solventnosti društava za osiguranje, bitno je naglasiti da postoje mnogi faktori koji utječu na izračun premije automobilske odgovornosti, kao što su frekvencija šteta (historijski podaci), snaga motornog vozila i ostale karakteristike vozila, karakteristike vozača, intenzitet šteta (historijski podaci), kvota šteta, očekivani broj osiguranja, trajanje osiguranja, osigurana suma, očekivani troškovi poslovanja, inflacija. Ti parametri se aktuarskim obračunima, načelima i pravilima struke uzimaju u obzir prilikom utvrđivanja tarifa i cjenika za ovu vrstu osiguranja, a sve u cilju trajnog ispunjenja solventnosti, obezbjeđenja osiguravateljskih fondova i zaštite interesa osiguranika i oštećenika, kao i sektora osiguranja u Federaciji BiH u cjelini.

Zaključak

Državnost Bosne i Hercegovine u XX. i XXI. stoljeću baštini svoj početak s Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a 25. i 26. novembra 1943. godine (Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine) i drugog zasjedanja AVNOJA (Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije) 29. novembra 1943. godine. U nazivima, porukama, “duhu” usvojenih dokumenata nalazi se i suštinska riječ “oslobođenja” – izgradnja uvjetovane materijalne i duhovne slobode u materijalizaciji socijalističkih opredjeljenja s komunističkom ideologijom. Na takvoj svojevrsnoj ideološkoj i političkoj platformi bilo je dovoljno prostora i za razvijanje djelatnosti materijalnog osiguranja nakon završetka Drugog svjetskog rata 1945. godine. Institucionalno, vrlo brzo nakon dolaska mira na ove prostore, formirani su državni osiguravajući zavodi (DOZ), a kasnijim razvojem Jugoslavije i njenih sastavnica – republika, njihova pravna i sadržajna transformacija u zajednice osiguranja imovine i lica (ZOIL), odnosno društva za osiguranje i reosiguranje, kao korporativna društva (dionička društva).

Dejtonski mirovni sporazum (1995. godine), kao temeljni pravni okvir uspostave državnog uređenja Bosne i Hercegovine, odredio je i regulativu, oblike rada institucija industrije osiguranja u BiH. Pravne slobode i nedorečenosti koje postoje u tom temeljnom pravnom dokumentu iskoristile su zakonodavne

i izvršne vlasti oba entiteta (Federacije BiH i Republike Srpske), kao i Brčko distrikta, da pravno urede, prema svom nahođenju, oblike i sadržaje rada institucija industrije osiguranja na svom geografskom prostoru. Aktuelno pravno uređenje ovih institucija nije u potpunosti međusobno usklađeno, a nije do kraja usklađeno ni s pravnom regulativom Evropske unije. Obje ove neusklađenosti otežavaju savremenu izgradnju državnosti Bosne i Hercegovine i njen pristup integraciji u Evropsku uniju.

Nerazumijevanje nadležnih institucija i odgovornih pojedinaca u državnim strukturama BiH gdje je mjesto i uloga industrije osiguranja proizvodi višestruke negativne posljedice za pojedince, socijalne grupe, društvo u cjelini i državu Bosnu i Hercegovinu. Zato i postoje brojni izazovi u industriji osiguranja, njenim regulatorima i tvorcima ekonomske politike u BiH koji se trebaju rješavati kako bi se ubrzao pristup zajednici Evropske unije.

Literatura

- Agencija za osiguranje u Bosni i Hercegovini (2022) *Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini*, Godišnje izvješće. <http://azobih.gov.ba/dokumenti/publikacija-hr-22.pdf>.
- Agencija za statistiku BiH (2023) *Bosna i Hercegovina u brojevima 2022*, Sarajevo. https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2023/NUM_00_2022_TB_1_BS.pdf.
- Centralna Banka BiH (2023) *Bilten 4*, 2022. <https://cbbh.ba/content/DownloadAttachment/?id=d0817667-add0-438d-bf16-13f54d42b326&langTag=bs>.
- Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj EBRD (2022) *Strategija za Bosnu i Hercegovinu 2022–2027*. https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.ebrd.com/bosnia-and-herzegovina-strategy-local-language.pdf&ved=2ahUKEwikiLm7tdOGAXFX_EDHR6oBLIQFnoECAGQAQ&usq=AOvVaw39AkYQ_V3bYfZQjYg4hIzt.
- Insurance Europe (2022) *Annual report 2021–2022*, June 2022. <https://www.insuranceeurope.eu/publications/2620/annual-report-2021-2022/>.
- Priopćenje za medije: Allianzov barometar rizika za 2023.: Cyber-prekidi i prekidi poslovanja najveće su prijetnje s povećanjem ekonomskih i energetske rizika, *Allianz Global Corporate & Specialty – AGCS*, 18. 1. 2023. https://www.allianz.hr/hr_HR/privatnikorisnici/o-nama/press/allianzov-barometar-rizika-za-2023.html.
- Reinhart, Carmen M. (2009) *The economic and fiscal consequences of financial crises*, *VoX EU*, 26. januar 2009. Reprinted in: *Development Outreach*, god. 11, br. 3, November 2009, The World Bank, Washington DC.
- Šain, Željko; Selimović, Jasmina; Taso, Edin (2019) *Insurance industry in Bosnia and Herzegovina at the threshold of the fourth industrial revolution*, u: *Contemporary trends in insurance at the beginning of the fourth industrial revolution*, University of Belgrade, Faculty of Economics Publishing Centre, Beograd, 287-302.
- Šain, Željko; Selimović, Jasmina; Taso, Edin (2021) *Finansijski menadžment u osiguranju: upravljanje investicionim portfoliom osiguravajućeg društva*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.

- Šain, Željko; Selimović, Jasmina; Taso, Edin (2021) Responses of Insurance Market in Bosnia and Herzegovina to current challenges, u: *Contemporary Challenges and Sustainability of the Insurance Industry*, University of Belgrade, Faculty of Economics Publishing Centre, Beograd, 105-124.
- Šain, Željko; Selimović, Jasmina; Taso, Edin (2022) Contemporary Problems of the development of insurance market in Bosnia and Herzegovina, u: *Development of Modern Insurance Market: Constraints and possibilities*, University of Belgrade, Faculty of Economics and Business Publishing Centre, Beograd, 95-121.
- Šain, Željko; Selimović, Jasmina; Taso, Edin (2022) Insurance Investments Management – An Example of a Small Transition Country, u: *Advances in Econometrics, Operational Research, Data Science and Actuarial Studies*, ur. M. Kenan Terzioğlu, Springer, 573-591.
- Šain, Željko; Selimović, Jasmina; Taso, Edin (2023) How insurance market Bosnia and Herzegovina deals with the Crisis, u: *Challenges and insurance market's responses to the economic crisis*, University of Belgrade, Faculty of Economics and Business Publishing Centre, Beograd, 113-140.
- Šain, Željko; Taso, Edin (2015) *Due Diligence: procjena vrijednosti osiguravajućeg društva*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Wahl, Jason; Rose, Stuart; Buckham, David (2010) *Executive's Guide to Solvency II*, Wiley&Sas.

CHALLENGES FOR THE INSURANCE INDUSTRY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA IN THE PROCESS OF INTEGRATION INTO THE EUROPEAN UNION

Abstract: The insurance industry in Bosnia and Herzegovina is an inevitable component of its economic growth and development. Its content and form are part of the criteria which Bosnia and Herzegovina has to meet on its road of accession to the European Union. What are the current conditions and what are trends in the insurance industry of BiH, and how much do we lag behind the insurance industry of the European Union member countries?

The insurance industry in BiH has a complex structure. It is a residual of both state organization of BiH and its economic strength, as well as of underdeveloped awareness of responsible institutions and personalities of the position and role of insurance in the society, state, economy etc.

SWOT analysis clearly reveals strengths and weaknesses, opportunity and threats of the insurance industry in the present, and particularly in the future. Academic truth is insufficiently appreciated in creating legal environment of a rational and necessary content and form of insurance among natural and legal entities, as well in life and work surrounding; professional definitions and practical application are not on the necessary contemporary level, which is present in the European Union.

By making use of the power of academic truths, contemporary trends in the developed countries, particularly members of the European Union, we should conduct, in Bosnia and Herzegovina, an accelerated transition of the unreasonable insurance industry to a prospering

industry as an essential component of an accelerated economic development of our country and a spot of producing greater security of all its citizens, legal entities, institutions, life and work environment.

The insurance industry in BiH is facing numerous challenges in the process of integration of our country into the European Union. We should clearly identify these challenges, assess their weights, which are complex, and conduct actual activities on the road of modernization of the industry based on the needs of the insured, social community and the state.

Keywords: insurance industry, security, economic growth and development, Bosnia and Herzegovina, the European Union, trends